

POHJOISMAISEN TASA-ARVOSEKTORIN YHTEISTYÖOHJELMA 2019–2022

1. JOHDANTO

Tavoitteena tasa-arvoinen alue

Pohjoismaiden sekä Ahvenanmaan, Färsaarten ja Grönlannin tasa-arvoyhteistyön tarkoituksena on edistää konkreettisesti ja tehokkaasti tasa-arvoisen Pohjolan tavoitetta. Pohjoismaat ovat päässeet pitkälle tasa-arvotyössä lainsäädännön ja poliittisten toimien avulla. Niillä on kuitenkin vielä pitkä matka siihen, että kaikilla naisilla ja miehillä sekä tytöillä ja pojilla olisi yhtä paljon valtaa, samanlaiset vaikutusmahdollisuudet ja mahdollisuuksia muovata omaa elämäänsä ja edistää yhteiskunnan kehitystä, mikä on YK:n Agenda 2030:n viides kestävä kehityksen tavoite.

Tasa-arvoisen yhteiskunnan saavuttaminen vaatii aktiivista tasa-arvopolitiikkaa, joka parantaa paitsi yksilön myös koko yhteiskunnan olosuhteita. Työn lähtökohdaksi tulee ottaa se, etteivät naiset ja miehet tai tytöt ja pojat ole yhtenäisiä ryhmiä. Siksi yhteiskunnan valtarakenteiden, kuten sosioekonomisen taustan, etnisen alkuperän, toimintakyvyn, iän, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun analysointi voi olla tasa-arvon todellisen toteutumisen kannalta ratkaisevaa. Ikään liittyen on tärkeää huomioida, että tasa-arvohaasteet muuttuvat elämän aikana ja voivat olla erilaisia nuorilla ja ikääntyneillä. Sekä naisten ja miesten että tyttöjen ja poikien osaamisen ja kokemuksen hyödyntäminen ja heidän vaikutusmahdollisuuksistaan huolehtiminen on ratkaisevan tärkeää kestävä tulevaisuuden kannalta. Juuri tätä pohjoismaisen tasa-arvoalan yhteistyön on tarkoitus edistää ohjelmakaudella 2019–2022.

Ohjelman yleistavoitteena on tehdä alueen tasa-arvoyhteistyöstä nykyistä tehokkaampaa, osuvampaa ja keskittyneempää pohjoismaisen yhteistyön vision (2014) mukaisesti. Pohjoismaisen tasa-arvosektorin yhteistyöohjelma sisältää neljä yleistä ja priorisoitua aihealuetta: tulevaisuuden työelämä ja kasvu; hyvinvointi, terveys ja elämänlaatu; valta ja vaikutusmahdollisuudet sekä miehiin ja maskuliinisuuksiin keskittyvä tasa-arvotyö. Yhteistyöohjelmassa kuvataan keskeisimmät haasteet ja esitellään keinot niihin vastaamiseksi. Ohjelmakauden aikana tehdyillä toimilla pyritään kauaskantoisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Pohjoismaat jatkavat työtä maailman tasa-arvoisimman alueen tavoitteensa saavuttamiseksi. Työn tulee hyödyttää kaikkia asukkaita ja edistää samalla YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamista.

Pohjoismailla on useita tasa-arvoon liittyviä haasteita. Laajalle ja syvälle ulottuneella MeToo-liikkeellä on ollut suuri merkitys näiden haasteiden ymmärtämisessä. Naiset ja tytöt ovat kertoneet seksuaalista häirintää, väkivaltaa ja loukkauksia koskevista kokemuksistaan ja vaatineet yhdessä asian huomioimista ja muutosta. Pohjoismaiden on yhdistettävä voimansa, jotta ne voivat vastata haasteisiin ja luoda tasa-arvoiset edellytykset kansalaisille kaikilla elämänaloilla.

Kestävien, tasa-arvoisten ja demokraattisten yhteiskuntien rakentaminen on prosessi. Pohjoismaat sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti ovat toisinaan valinneet erilaisia keinoja ja toimenpiteitä tasa-arvon saavuttamiseksi. Tällainen menettelytapojen ja toimien moninaisuus on Pohjoismaiden vahvuus. Pohjoismaisen yhteistyön visiossa (2014) korostetaan, että läheisestä yhteistyöstä on hyötyä, sillä sen avulla voidaan paremmin vastata yhteisiin haasteisiin. Edistämällä keskittynyttä ja tiivistä yhteistyötä, jonka puitteissa hyviä esimerkkejä Pohjoismaista sekä Ahvenanmaalta, Färsaarilta ja Grönlannista nostetaan pohjoismaiselle tasolle, voidaan jatkaa työtä Pohjolan aseman lujittamiseksi alan edelläkävijäalueena.

Tasa-arvopoliittista työtä on kehitettävä miehiin, poikiin ja miehisyyteen liittyvissä kysymyksissä. Valittavat maskuliinisuuden normit voivat olla sekä kielteisiä että myönteisiä miehille ja pojille. Tasa-arvon edistämiseksi on tärkeää tutkia miehen roolia yhteiskunnan eri osa-alueilla, esimerkiksi työmarkkinoilla ja perheessä. Kysymykset, jotka koskevat sukupuolittuneita normeja sekä miesten ja poikien ehtoja ja vastuuta saavat aiempaa selkeämmän paikan pohjoismaisessa tasa-arvoyhteistyössä. Tarkoituksena on näin estää niin naisia ja miehiä kuin tyttöjä ja poikia koskevien sukupuolistereotyyppisten käsitysten vahvistuminen.

Ohjelmakaudella tuodaan lisäksi esiin Pohjoismaiden alkuperäiskansojen erityisiä tasa-arvohaasteita ja niihin liittyviä oikeuksia, myös arktisesta näkökulmasta. Tiedon jakaminen ja kokemustenvaihdon tehostaminen ovat asialistan kärjessä, ja ne ovat läpäiseviä teemoja kaikilla painopistealueilla. Yhteistyö Baltian maiden kanssa jatkuu myös. Myös työtä tasa-arvon kansainvälisten veloitteiden noudattamiseksi jatketaan asioissa, joissa yhteistyö tuo lisäarvoa. YK:n naisten asemaa käsittelevä toimikunta (CSW) on keskeinen foorumi.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on edellytys tasa-arvoisen Pohjolan ja tasa-arvoisen pohjoismaisen yhteistyön tavoitteen toteutumiselle. Siksi se on jatkossakin keskeinen strategia, jonka avulla edistetään tavoitteen täyttymistä. Yhteistyö ja sen vahvistaminen ovat tärkeä osa yhteistyöohjelman toteuttamista. Pohjoismaisessa tasa-arvotyössä on siksi pyrittävä vahvistamaan jo vakiintuneita yhteistyön muotoja ja etsittävä jatkuvasti uusia, innovatiivisia tapoja tehdä yhteistyötä.

Yhteistyöohjelma hyväksyttiin xx. marraskuuta 2018, ja se on voimassa 1. tammikuuta 2019–31. joulukuuta 2022.

2. STRATEGISET PAINOPISTEALUEET

Tulevaisuuden työelämä ja kasvu

Tasa-arvo ja talouskasvu kytkeytyvät tiiviisti yhteen Pohjoismaissa. Sekä naisten että miesten korkea työllisyysaste on avannut mahdollisuuksia alueen kestäväälle talouskasvulle, ja tasa-arvopoliittiset ponnistukset ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että alue on nykyään yksi maailman vahvimmista talouksista. Naisilla on kuitenkin edelleen suurempi vastuu lapsista ja kodista, ja heidän käyttämänsä vanhempainvapaat ovat pidempiä. Lisäksi naiset ovat Pohjoismaissa useammin osa-aikatyössä kuin miehet. Tämä vaikuttaa naisten ja miesten erilaisiin edellytyksiin osallistua täysipainoisesti työmarkkinoille ja on yhä muun muassa urakehitysmahdollisuuksien esteenä. Pohjoismaiden työmarkkinat ovat edelleen jakautuneet sukupuolen mukaan: naiset ja miehet työskentelevät eri aloilla, ammateissa ja tehtävissä, ja heidän ansionsa poikkeavat toisistaan. Samapalkkaisuus on edelleen ajankohtainen kysymys, vaikka edistystä sen suhteen onkin tapahtunut. Myös työehdot vaihtelevat esimerkiksi sukupuolen, etnisen alkuperän tai asuinpaikan mukaan. Ulkomailta syntyneiden naisten osallistuminen työmarkkinoille on edelleen haasteena. Alan pohjoismainen yhteistyö kytkeytyy läheisesti YK:n tasa-arvoa koskevaan kestäväen kehityksen tavoitteeseen 5 sekä ihmisarvoista työtä ja talouskasvua koskevaan tavoitteeseen 8.

Pohjoismaat sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti pyrkivät seuraavaan tavoitteeseen: Naisilla ja miehillä tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet tulevaisuuden työmarkkinoilla. Sukupuolen mukaan jakautuvia koulutusvalintoja, jotka avaavat tietä työmarkkinoiden sukupuoliselle eriytymiselle, on ehkäistävä.

Sukupuolen mukaan jakautuneet työmarkkinat ovat yhä haasteena Pohjoismaissa. Korkeakoulutettujen naisten osuus on Pohjoismaissa nykyään suurempi kuin korkeakoulutettujen miesten. Kuitenkin koulutusvalintoja tehdään edelleen sukupuolistereotyyppisesti, mikä näkyy sukupuolen mukaan jakautuneina työmarkkinoina. Lasten sukupuoliroolit muotoutuvat jo varhain. Siksi on tärkeää ottaa huomioon sukupuolinäkökulma päiväkodeissa ja kouluissa, jotta kaikille annetaan yhtäläiset mahdollisuudet ja edellytykset sukupuolesta riippumatta. Toinen tärkeä seikka koulun tasa-arvotyössä on sellaisen opinto- ja ammatinvalintaohjauksen tarjoaminen, joka ei perustu perinteisiin sukupuolistereotyyppioihin. Työssä tulee muun muassa keskittyä tulevaisuuden työmarkkinoille ominaisiin ammatteihin ja aloihin, kuten tietotekniikan ja tekniikan aloihin sekä yrittäjyyteen, missä naiset ovat aliedustettuina. Yhteistyö huoltajien ja vanhempien, vapaaehtoisjärjestöjen (myös nuorisjärjestöjen), kuntien, maakuntien ja elinkeinoelämän kanssa on keskeisessä asemassa, jotta tasa-arvotyössä onnistutaan tällä painopistealueella.

Pohjoismaat sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti pyrkivät seuraavaan tavoitteeseen: Naiset ja miehet jakavat palkattoman koti- ja lastenhoitotyön Pohjoismaissa. Tällä on ratkaiseva merkitys, jotta voidaan luoda yhtäläiset mahdollisuudet työmarkkinoille osallistumiseen ja varmistaa tasa-arvo tulevaisuuden työmarkkinoilla.

Naisilla on Pohjoismaissa suurempi vastuu perheestä ja kodista kuin miehillä, ja osassa Pohjolaa miesten on edelleen naisia vaikeampaa pitää vanhempainvapaata ja jäädä vapaalle hoitamaan lapsia tai omaisia. Lisäksi naiset tekevät Pohjoismaissa useammin osa-aikatyötä kuin miehet, mikä vaikuttaa niin naisten talouteen, urakehitykseen kuin tulevaan eläkkeeseenkin. Naisten osa-aikatyö on Pohjoismaissa yleisintä Ahvenanmaalla ja Färsaarilla. Samaan aikaan tutkimukset osoittavat, että pohjoismaalaiset miehet haluaisivat työskennellä nykyistä vähemmän. Tasaisempi vastuun- ja työnjako sekä palkkatyössä että palkattomassa työssä on keskeistä tasa-arvon saavuttamisen kannalta. Vanhempainvapaan jakaminen on yksi keinoista muuttaa nykyistä mallia. On tärkeää, että miehet nähdään tässä merkittävänä muutosvoimana. Pohjoismaisessa hyvinvointimallissa on ollut keskeistä löytää ratkaisuja vanhempien työn ja lastenkasvatuksen yhdistämiseen. Sen sijaan ei ole otettu huomioon, että monet aikuiset, ja ehkä etenkin naiset, huolehtivat myös ikääntyvistä vanhemmistaan. Tämä on palkattoman hoivatyön haaste tulevaisuudessa.

Hyvinvointi, terveys ja elämänlaatu

Kaikilla ihmisillä on oikeus parhaaseen mahdolliseen psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin sekä terveydenhuoltoon, hoivaan ja muihin sosiaalisiin hyvinvointipalveluihin. Naisten ja miesten yhtäläiset mahdollisuudet saada hoitoa ja hoivaa sekä yhtäläinen kohtelu terveyden- ja vanhustenhuollossa ovat tärkeitä osallistumisen edellytyksiä julkisessa ja yksityisessä elämässä. Tärkeitä edellytyksiä ovat myös sukupuolisensitiivinen tutkimus lääkkeiden kehitystyössä ja mielenterveysongelmien ennaltaehkäisyssä. Pohjoismaissa sukupuolten välillä on eroja paitsi terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen saannissa myös oikeudessa päättää omasta kehostaan ja elää ilman seksuaalista häirintää, kaltoinkohtelua ja väkivaltaa. Terveiden tasa-arvokysymyksissä tulee huomioida myös harvaan asutut alueet, sillä sairaanhoidon ja julkisten palveluiden saatavuus vaihtelee alueellisesti. Tämän alan toimet liittyvät YK:n terveyttä (kestävän kehityksen tavoite 3) ja tasa-arvoa (kestävän kehityksen tavoite 5) koskeviin globaaleihin tavoitteisiin.

Pohjoismaat sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti pyrkivät seuraavaan tavoitteeseen: Naisilla ja miehillä tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet hyvään terveyteen, hoitoon ja hoivaan sekä oikeus yhtäläiseen kohteluun terveyden- ja vanhustenhuollossa.

Pohjoismaissa on useita sukupuolesta johtuvia terveyseroja. Naiset kokevat yleisesti terveytensä huonommaksi kuin miehet. Koulutustaso, koulutuksen pituus ja vammaisuus ovat esimerkkejä tekijöistä, jotka vaikuttavat koettuun terveyteen suhteessa sukupuoleen. Mielenterveysongelmissa nuoret naiset ovat yliedustettuina, kun taas itsemurhat ovat tavallisempia miehillä. Rakenteellisia sukupuolieroja on myös terveydenhuoltoalalla. Tämä koskee esimerkiksi lääkemääräyksiä mutta myös kohtelua, diagnosointia ja hoitoa sekä tutkimuskohteita. Tutkimusten mukaan miehet hakeutuvat hoitoon harvemmin ja myöhemmin kuin naiset, mikä vaikuttaa kielteisesti miesten terveyteen. Terveiden ja elämänlaadun hyväksi tehtävää työtä on tarkasteltava sukupuolinäkökulmasta, jotta varmistetaan niin naisten ja miesten kuin tyttöjen ja poikien mahdollisuus terveeseen elämään.

Pohjoismaat sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti pyrkivät seuraavaan tavoitteeseen: Naisilla ja miehillä sekä tytöillä ja pojilla on oltava yhtäläiset mahdollisuudet toimia julkisessa tilassa ja yhtäläinen oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen. Seksuaalista häirintää ja kaltoinkohtelua, kielteisiä kehoihanteita sekä naisten ja miesten stereotyyppistä esittämistä on torjuttava.

MeToo-liike on ollut Pohjoismaissa laaja, ja monet naiset ja tytöt ovat kertoneet seksuaalisesta häirinnästä, väkivallasta ja kaltoinkohtelusta yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla ja sen eri kerroksissa. Kyse on ennen kaikkea sukupuoleen perustuvista stereotyyppioista, jotka ovat tasa-arvoisen yhteiskunnan tavoitteen saavuttamisen esteenä. Naisten ja miesten esittäminen sukupuolittuneesti ja stereotyyppisesti julkisessa tilassa, naisten ja miesten kapea-alaiset mediakuvat, kehoa ja ulkonäköä koskevat tiukat vaatimukset sekä julkisen tilan seksualisoituminen tuottavat erityisesti tytöille ja pojille rajoittuneita roolimalleja ja esikuvia. Tapa, jolla naisia ja miehiä sekä tyttöjä ja poikia kuvataan joukkoviestimissä, kulttuurissa ja viestinnässä ja etenkin sosiaalisessa mediassa, vaikuttaa henkilön identiteettiin. Sukupuolistereotyyppien välittyminen ja vahvistuminen yhteiskunnassa ja eri aloilla onkin keskeinen kysymys. Toinen kysymys on työnantajan vastuu noudattaa säännöksiä, joiden avulla pyritään estämään seksuaalista häirintää ja syrjintää työelämässä. Tämän osa-alueen toimet kytkeytyvät vahvasti seksuaali- ja lisääntymisterveyteen ja -oikeuksiin, muun muassa oikeuteen päättää omasta kehostaan, seksuaalisuudestaan ja sukupuoli-identiteetistään. Binäärisen eli kaksijakoisen sukupuolinnormin ulkopuolella olevilla nuorilla on Pohjoismaissa laajalti terveysongelmia, jotka vaativat toimia. Yhteistyötä työnantajien, ammattiliittojen ja kansalaisten välillä tarvitaan konkreettisten ratkaisuehdotusten löytämiseksi, jotta Pohjoismaihin voidaan luoda seksuaalisesta häirinnästä vapaa työelämä. Pohjoismainen yhteistyö työelämän ja koulutuksen aloilla sekä sosiaali- ja terveysalalla ja niiden kesken on erityisen tärkeää tämän osa-alueen toimien toteuttamiseksi.

Pohjoismaat sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti pyrkivät seuraavaan tavoitteeseen: Nollatoleranssi sukupuoleen perustuvalla väkivallalla. Pohjoismaissa esiintyvän sukupuoleen perustuvan väkivallan lopettamiseksi on kehitettävä rakentavia ja tehokkaita menetelmiä.

Sukupuoleen perustuva väkivalta loukkaa ihmisoikeuksia. Se on yksi syrjinnän muodoista ja selkeä merkki naisten ja miesten historiallisesti epätasa-arvoisista valtasuhteista. Sukupuoleen perustuvaksi väkivallaksi lasketaan muun muassa fyysinen ja psyykinen väkivalta sekä seksuaalisen väkivallan eri muodot, pakkoavioliitot, naisten sukuelinten silpominen, kunniaan liittyvä väkivalta ja sorto sekä seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuva ihmiskauppa. Sukupuoleen perustuva väkivalta uhkaa uhrin turvallisuutta ja aiheuttaa lisäksi yhteiskunnalle suuria kuluja. Kaikenlainen sukupuoleen perustuva väkivalta vaikuttaa eniten naisiin ja tyttöihin mutta myös miehiin. Pohjoismaiden on löydettävä tehokkaita ja uudenlaisia menetelmiä sukupuoleen perustuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Tärkeä osa tätä työtä on tehostaa väkivallan ennaltaehkäisyn kehittämiseksi tehtävää työtä ja keskittyä entistä järjestelmällisemmin väkivallan tekijöihin. Lisäksi tarvitaan nykyistä tehokkaampia keinoja edistää tiedon- ja kokemustenvaihtoa eri ryhmistä, jotka ovat erityisen alttiita joutumaan sukupuoleen perustuvan väkivallan kohteiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi vammaiset henkilöt. Erityistä huomiota on kiinnitettävä alkuperäisväestöön kohdistuvaan sukupuoleen perustuvaan väkivaltaan ja sortoon, jolla on muun muassa terveysvaikutuksia. Työhön olisi osallistettava viranomaisia sekä yksityisen sektorin, median ja kansa-

laisyhteiskunnan edustajia. Prostituutio ja seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuva ihmiskauppa on tärkeä kysymys tässä yhteydessä, ja siksi onkin olennaista jatkaa yhteistyötä Baltian maiden kanssa.

Valta ja vaikutusmahdollisuudet

Pohjoismaat ovat kautta historian olleet edelläkävijöitä naisten edustuksen lisäämisessä ja tasaisen sukupuolijakauman edistämiseksi sekä politiikassa että muualla, missä tehdään päätöksiä ja käytetään valtaa. Tämä on seurausta yli satavuotisesta työstä naisten edustuksen lisäämiseksi niin maiden poliittisissa järjestelmissä kuin niiden ulkopuolellakin. Valta, vastuu ja resurssit jakautuvat tästä huolimatta edelleen epätasaisesti. Vallitsevassa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä on voimia, jotka toimivat tasa-arvoa vastaan sekä Pohjoismaissa että muualla maailmassa. Tällaisessa ilmapiirissä on olennaisempaa kuin koskaan tuoda esiin tosiasioita sukupuolijakaumasta eri sektoreilla, toimialoilla ja tasoilla Pohjoismaissa sekä oppia toisten kokemuksista. Ennakkokäsitykset, stereotyyppiset sukupuoliroolit, seksismi ja epäviralliset rakenteet eivät saa estää naisia ja miehiä saamasta yhtäläisiä vallankäyttö- ja vaikutusmahdollisuuksia. Tämä on myös globaali haaste, joka on määritelty tasa-arvoa koskevassa YK:n kestävä kehityksen tavoitteessa 5.

Pohjoismaat sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti pyrkivät seuraavaan tavoitteeseen: Naisilla ja miehillä tulee olla yhtäläiset vaikutus- ja vallankäyttömahdollisuudet. Miehiä ja poikia on kannustettava osallistumaan työhön vallan ja resurssien tasaisen jakautumisen puolesta yhteiskunnassa.

Miehet ovat enemmistönä yhteiskunnan korkeissa asemissa niin politiikassa, elinkeinoelämässä, mediamaailmassa kuin kulttuurialallakin. Tämä epätasapaino ei ole uusi asia: näiden alojen sukupuolittunut valtajärjestys kulkee punaisena lankana läpi koko historian. Tasa-arvoa myös vastustetaan sekä Pohjoismaissa että muualla maailmassa, ja vastustus ilmenee muun muassa anonyymeina, usein sukupuoleen perustuvina ja naisiin kohdistuvina vihanilmauksina. Tällaisessa ilmapiirissä on tärkeämpää kuin koskaan tuoda esiin tosiasioita vallasta ja hyödyntää muiden kokemuksia. Jotta vallan ja vaikutusmahdollisuuksien tasaisempaa jakautumista voidaan edistää, on tärkeää tutkia ja kyseenalaistaa sukupuolirooleja ja miehisyyden ja naiseuden normeja ja keskustella niistä. Tämän työn onnistumisen kannalta ratkaisevaa on miesten ja poikien osallistuminen. Keskeistä on myös alan työkaluihin ja hyviin käytäntöihin liittyvien kokemusten jakaminen. Jotta haasteeseen voidaan vastata, on myös tärkeää vahvistaa vuoropuhelua ja saada mukaan useita ministerineuvoston sektoreita ja useiden eri alojen toimijoita.

Pohjoismaat sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti pyrkivät seuraavaan tavoitteeseen: Tasa-arvoinen johtajuus ja enemmän naisia johtotehtäviin.

Naisten ja miesten yhtäläistä edustusta vallankäytössä on pidetty ensiarvoisen tärkeänä Pohjoismaissa. Panostuksista huolimatta naisia on kuitenkin vain vähän elinkeinoelämän ylimmässä johdossa. Poh-

joismaissa on hyviä esimerkkejä siitä, miten naisille voidaan luoda mahdollisuuksia edetä työurallaan. Tasa-arvoisen johtajuuden varmistamiseksi on tärkeää tehdä yhteistyötä työmarkkinaosapuolten kanssa ja vahvistaa entisestään yhteistyötä yksityisen sektorin kanssa.

Miehiin ja maskuliinisuuksiin keskittyvä tasa-arvotyö

Pohjoismaiden tasa-arvopolitiikassa on ajan mittaan korostettu yhä enemmän sitä, että tasa-arvo koskee myös miehiä. Pohjoismaisessa yhteistyössä toistetaan usein, että tasa-arvo voidaan saavuttaa vain miesten myötävaikutuksella. Miehiin, poikiin ja tasa-arvoon liittyvät toimet ovat kuitenkin pitkään olleet suppeita ja projektiluontoisia. Nyt vaaditaan pitkäjännitteisiä ja priorisoituja sitoumuksia. Miehet on saatava mukaan, ja heidät tulee nähdä tärkeänä muutosvoimana. Sukupuoleen liittyvät naisia rajoittavat käsitykset vaikuttavat myös miehiin. Näiden käsitysten haastaminen tuo lisää vapautta ja mahdollisuuksia niin naisille kuin miehillekin. Normien murtaminen hyödyttää yksilön lisäksi koko yhteiskuntaa. Se voi käytännössä tarkoittaa turvallisempaa yhteiskuntaa, parempaa kansanterveyttä, väkivallan vähenemistä, poikien parempaa koulumenestystä tai se voi muokata sukupuolen mukaan ja kautuneita työmarkkinoita ja laajentaa rekrytointia julkiselle sektorille.

Pohjoismaat sekä Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti pyrkivät seuraavaan tavoitteeseen: Miehet ja pojat on osallistettava tasa-arvotyöhön. Rajoittavat normit ja sukupuolistereotyytiat tulee haastaa.

Miehillä on enemmän valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia kuin naisilla, ja heillä on enemmän omaisuutta ja korkeammat tulot. Naisilla on edelleen päävastuu palkattomasta koti- ja hoivatyöstä. Samalla käsitykset siitä, että miesten tulee olla vahvoja ja itsenäisiä, voivat vaikuttaa miehiin kielteisesti. Miehet eivät esimerkiksi hakeudu hoitoon tai pyydä apua yhtä usein kuin naiset, varsinkaan mielenterveysongelmissa. Poikien koulumenestys on heikompaa, ja miehet sekä harjoittavat väkivaltaa että altistuvat sille. Yksi menestystekijä on miehiin ja maskuliinisuuden normeihin liittyvien kysymysten integrointi osaksi käynnissä olevaa tasa-arvotyötä. Tässä yhteydessä on tärkeää havainnollistaa, mikä vaikutus maskuliinisuuden huomioimisella muutostyössä voi olla sukupuolille. Miehet ja maskuliinisuuksiin liittyvät kysymykset tulee nostaa selkeästi esille tasa-arvotyössä. Lisäksi tulee osoittaa ja selittää, miten valitsevat maskuliinisuuden normit sekä tekevät miehistä ja pojista etuoikeutettuja että koettelevat heitä monella tapaa. Maskuliinisuuksiin, miehiin, poikiin ja tasa-arvoon liittyvistä kysymyksistä tarvitaan lisää tietoa. Erityisesti paikallisella ja alueellisella tasolla tarvitaan kehittyynyttä ja kohdennettua osaamistukea, jotta löydettäisiin keinoja murtaa maskuliinisuuden normeja. Tällä painopistealueella on siksi erityisen tärkeää tehdä pitkäjännitteisiä panostuksia seuraavilla alueilla: miehet ja koulutus; miehet ja vanhemmuus sekä tutkimus ja sivistys.

Ulospäin suuntautuva ja näkyvä tasa-arvopoliittinen yhteistyö

Pohjoismailla on maailmanlaajuisesti tarkasteltuna vahva profiili, ja pohjoismainen tavamerkki tunnetaan hyvin. Pohjoismaiden kokemukset sellaisten yhteiskuntien rakentamisesta ja kehittämisestä, joille on tunnusomaista korkea tuottavuus, tasa-arvo, sosiaaliturva ja hyvä ympäristö, kiinnostavat yhä useampia. Ulospäin suuntautunutta Pohjolaa koskevan pohjoismaisen yhteistyön vision mukaan tavoitteena on vahvistaa pohjoismaista koordinoitua kansainvälisellä tasolla. Pohjoismaisen tasa-arvotyön tehtävänä on myös tukea maiden kansainvälisiä tasa-arvovelvoitteita ja luoda synergioita kaikkialla Pohjolessa.

Yhteistyö Pohjolan lähialueilla, muun muassa Baltian maissa, tulee edelleen olemaan tärkeällä sijalla. Pohjoismaiden ja Baltian maiden tasa-arvoyhteistyö perustuu vuoropuheluun ja tasavertaisuuteen, ja sen pohjana ovat erilliset Pohjoismaiden ja Baltian maiden tasa-arvoyhteistyötä koskevat puitteet (2016) ja Pohjoismaiden ministerineuvoston yleiset suuntaviivat yhteistyölle Viron, Latvian ja Liettuan kanssa.

Pohjoismaisen tasa-arvoyhteistyön avulla edistetään jatkossakin kestävästä kehitystä arktisella alueella korostamalla sukupuolinäkökulmaa edellytyksenä kestäväälle kehitykselle. Työn lähtökohtana on Pohjoismaiden ministerineuvoston arktinen yhteistyöohjelma (2018–2021).

YK:n naisten asemaa käsittelevä toimikunta (CSW)

Pohjoismaiden ministerineuvosto on ollut mukana YK:n naisten asemaa käsittelevän toimikunnan (CSW) työssä tavoitteenaan esitellä pohjoismaista tasa-arvoyhteistyötä ja luoda mahdollisuuksia kokemusten vaihtoon tärkeinä pidetyistä aiheista. CSW:n toimintaan osallistumisen ja aloitteiden tekemisen tavoitteena on jatkossakin vahvistaa tiedonvaihtoa ja vuoropuhelua pohjoismaisesta tasa-arvotyöstä ja ajankohtaisista yhteistyökysymyksistä sekä siitä, miten pohjoismaista tasa-arvotyötä voidaan yhdessä hyödyntää kansainvälisesti.

The Nordic Gender Effect at Work

Oikeus ihmisarvoisiin työehtoihin ja tasa-arvo ovat kaksi tärkeää globaalia kysymystä, jotka on kuvattu YK:n kestävästä kehityksestä tavoitteissa. *The Nordic Gender Effect at Work* on Pohjoismaiden pääministerien vuosiksi 2017–2019 käynnistämä aloite, jonka tavoitteena on jakaa tietoa alan pohjoismaisista kokemuksista ja edistää tasa-arvoa sekä omana tavoitteenaan että ihmisarvoisten työehtojen ja talouskasvun edellytyksenä globaalilla tasolla. Aloite on toteutettu yhteistyössä työelämäalan ministerineuvoston (MR-A) kanssa. *The Nordic Gender Effect at Work* -aloitteen avulla on viety maailmalle Pohjoismaiden viestiä siitä, että vanhempainvapaalla, laadukkaalla ja kaikkien saavutettavissa olevalla lastenhoidolla, työelämän joustoilla ja tasa-arvoisella johtajuudella on keskeinen merkitys hyvinvoinnin ja kestävästä yhteiskunnan kannalta. Samaan aikaan Pohjoismailla on edelleen haasteita juuri näillä osialueilla. Ohjelmakaudella on tarkoitus huolehtia hankkeen tuottamista kumppanuuksista, liittoutumista ja synergioista sekä ottaa huomioon mahdollisuudet toimien ja yhteistyön jatkamiseen.

EU

Pohjoismaista yhteistyötä voidaan käyttää perustana jaettaessa ja hankittaessa tietoa ja kokemuksia esimerkiksi keskeisistä EU:n ohjelmista ja panostuksista tasa-arvosektorilla. Tasa-arvoasiain ministerineuvosto (MR-JÄM) voi edistää Pohjoismaiden intressejä EU:ssa esimerkiksi tekemällä edunvalvontayhteistyötä.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Tasa-arvoa luodaan, kun tehdään päätöksiä, jaetaan resursseja ja laaditaan normeja. Sukupuolinäkökulman on sen vuoksi oltava mukana päivittäisessä työssä ja toiminnassa kaikessa pohjoismaisessa yhteistyössä. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on strategia, jonka tarkoituksena on estää tasa-arvokysymysten jääminen sivuosaan, ja tasa-arvotavoitteen saavuttaminen edellyttääkin sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista pohjoismaisessa yhteistyössä. Strategian keskeinen viesti on myös se, ettei tasa-arvotavoite ole vain asiantuntijoille tarkoitettu kysymys, vaan vastuu, jonka kaikki jakavat, niin esimiehet kuin alaisetkin. Siksi kaikilla tulee olla mahdollisuus oppia lisää tasa-arvosta, naisten ja miesten eri lähtökohdista sekä niistä tasa-arvohaasteista, joita työn avulla pyritään ratkomaan. Pohjoismaisten yhteistyöministeriöiden (MR-SAM) päätöksen mukaan jokainen pohjoismaisen yhteistyön sektori vastaa tasa-arvoa koskevien tavoitteiden laatimisesta ja toteuttamisesta sektorikohtaisten ongelmien pohjalta sekä tekemänsä tasa-arvotyön raportoinnista. Valtavirtaistamisen tulee tapahtua niin, että sektorit tuovat työssään esiin päätöksiin ja toimenpiteisiin liittyvät sukupuolinäkökohdat. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamistyön edellytyksenä on vuoropuhelu ja yhteistyö eri sektoreiden välillä ja tasa-arvosektorin kanssa. Tasa-arvosektori tukee jatkossakin tämän työn kehittämistä.

3. TOTEUTUS

Yhteistyöohjelman toteutus

Tämä yhteistyöohjelma ohjaa tasa-arvosektorin toimintaa, ja siinä kuvataan ohjelmakauden tärkeimmät poliittiset painopistealueet. Yhteistyön on samalla oltava dynaamista ja riittävän joustavaa, jotta sitä voidaan mukauttaa ja sen avulla voidaan vastata maiden tarpeisiin ja ajankohtaisiin ongelmiin, joiden kanssa Pohjoismaiden sekä Ahvenanmaan, Färsaarten ja Grönlannin hallitukset ovat tekemisissä.

Tasa-arvotyön tukena on oltava hyvin perusteltua tietoa, kuten sukupuolen ja iän mukaan jaoteltuja tilastoja, sukupuolinäkökulman huomioon ottavia tutkimuksia, taustatietoa ja yleiskatsauksia. Työmenetelminä voivat olla esimerkiksi hyvien esimerkkien jakaminen, foorumien luominen pohjoismaisia ja kansainvälisiä keskusteluja ja verkostoja varten, mielipidevaikuttaminen, yhteispohjoismainen tasa-arvotutkimus, tutkimuskatsausten kokoaminen ja kansallista lainsäädäntötyötä koskeva tiedonvaihto.

Tasa-arvosektorin toiminta on ohjelmakaudella kytköksissä myös muihin Pohjoismaiden ministerineuvostoa koskeviin ohjausasiakirjoihin. Näitä ovat esimerkiksi pohjoismaisen hallitusyhteistyön visio (*Yhdessä olemme vahvempia*), muiden sektoreiden yhteistyöohjelmat sekä maiden puheenjohtajakauden ohjelmat.

Erityisen tärkeä on vuoteen 2022 ulottuva Pohjoismaiden lapsia ja nuoria koskeva poikkihallinnollinen strategia. Sen mukaan ministerineuvoston on sisällytettävä lasten ja nuorten oikeuksien näkökulma työhönsä, jotta lasten ja nuorten omat näkemykset tulevat esiin entistä paremmin ja niihin kiinnitetään enemmän huomiota. Lisäksi strategiassa esitetään kolme painopistealuetta, jotka tasa-arvosektorin tulee ottaa huomioon toiminnassaan ohjelmakaudella. Näitä ovat heikossa asemassa olevien lasten ja nuorten tukeminen ja osallistaminen, yhteistyön jatkaminen kansalaisyhteiskunnan kanssa ja sen tukeminen sekä parempi tiedon jakaminen ja osaamisen vahvistaminen.

Myös YK:n Agenda 2030 ja globaalit kestävän kehityksen tavoitteet ovat tasa-arvosektorille erittäin keskeisiä ohjelmakaudella. Tämä pätee kaikkiin sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista koskevan strategian tavoitteisiin. Tasa-arvosektorin työllä on erityinen merkitys ja vaikutusmahdollisuuksia Pohjoismaiden Agenda 2030:een liittyvässä työssä ja sen tavoitteiden täyttämässä, sillä tasa-arvoa pidetään kestävän kehityksen edellytyksenä.

Sektorin organisaatio

Pohjoismaiden tasa-arvoasiain ministerineuvosto (MR-JÄM)

MR-JÄM on pohjoismaisen tasa-arvoyhteistyön ylin päättävä elin ja ohjaa tasa-arvosektorin työn strategista suuntaa. MR-JÄMin muodostavat Pohjoismaiden tasa-arvoministerit, jotka tapaavat yleensä kerran vuodessa. Ministerikokouksen on tarkoitus toimia perustana kiinnostaville poliittisille keskuste-

luille ja tarjota tilaisuus kokemusten vaihtoon ja yhteistyön kehittämiseen. Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajuus kiertää vuosittain viiden Pohjoismaan välillä.

Pohjoismaiden tasa-arvoasiain virkamieskomitea (ÄK-JÄM)

ÄK-JÄM vastaa asioiden valmistelusta MR-JÄMille ja sen päätösten täytäntöönpanosta. ÄK-JÄM voi tehdä joitain päätöksiä MR-JÄMin puolesta. Lisäksi ÄK-JÄMillä on sisällöllinen ja hallinnollinen vastuu tasa-arvosektorin toiminnasta läheisessä yhteistyössä Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristön ja Pohjoismaisen tasa-arvotiedon keskuksen (NIKK) kanssa. ÄK-JÄMin puheenjohtaja vastaa komitean työn johtamisesta. ÄK-JÄM toimii samalla foorumina tietojen ja kokemusten vaihdolle, ja sen avulla luodaan mahdollisuuksia poliittiseen kehitykseen yksittäisissä maissa. Lisäksi ÄK-JÄM seuraa yhteistyöohjelman toteuttamista ja vastaanottaa tulokset ohjelman puitteissa toteutetuista toimista.

Pohjoismainen tasa-arvotiedon keskus (NIKK)

NIKK on MR-JÄMin yhteistyöelin, jonka tehtävänä on edistää yhteistyöohjelman pää- ja osatavoitteiden saavuttamista. Yhteistyöohjelma ohjaa keskuksen toimintaa ja priorisointeja vuosien 2019–2022 toimintakaudella. NIKKin toimeksianto on kuulua pääasiassa tiedon tuottaminen ja välittäminen. Tässä yhteydessä sen tehtävänä on

- koota ja välittää strategian mukaisesti tutkimustyötä, politiikkaa, tietämystä ja käytäntöjä koskevaa tietoa pohjoismaisesta ja monialaisesta näkökulmasta yhteistyöohjelman toteuttamiseksi ja tasa-arvopolitiikan edistämiseksi Pohjoismaissa
- välittää tietoa ja näkyvöittää MR-JÄMin toimintaa eri foorumeilla
- tukea MR-JÄMiä, sen virkamieskomiteaa (ÄK-JÄM) ja puheenjohtajamaata hankkimalla ja välittämällä tietoa, joka edistää priorisoituja toimia ja hankkeita; tähän tukeen kuuluu myös pohjoismaisen yhteistyön kannalta merkittävän asiantuntemuksen, kokemuksen, yhteyksien ja viestintäkanavien välittäminen
- tehdä aloitteita ja hoitaa tehtäviä pohjoismaisiin tasa-arvoalan yhteistyö-, sektori- ja toimintaohjelmiin liittyen
- ottaa vastuulleen toimialaansa kuuluvia tehtäviä muualta Pohjoismaiden ministerineuvostosta, jos siihen saadaan lisäresursseja ja jos tehtävien hoitaminen on sopusoinnussa muun priorisoitavan toiminnan kanssa
- hallinnoida MR-JÄMin tukijärjestelmää eli Pohjoismaista tasa-arvorahastoa sen suuntaviivojen mukaisesti; NIKKin vastuulla on myös seurata ennakoivasti ja järjestelmällisesti rahastosta rahoitettavien hankkeiden kehitystä ja sitä, miten ne voivat strategisesti edistää yhteistyöohjelman toteuttamista.

Arviointi ja seuranta

Yhteistyöohjelman toimista ja niiden toteutuksesta tehdään vuonna 2020 puoliväliarviointi, jotta voidaan tiedottaa mahdollisista parannuksista tai muutoksista strategisissa painotusalueissa ja niiden

päämäärän muotoilussa. Lisäksi koko ohjelman toteutuksesta tehdään arviointi vuonna 2022 tiedoksi seuraavalle ohjelmakaudelle 2023–2026.